

Kvartalni monitor objavljuje odgovor Gordane Matković i Boška Mijatovića na tekst objavljen u prošlom broju *QM-a* pod naslovom „Distributivni i makroekonomski efekti poreske reforme“, autora Milojka Arsića i Nikole Altiparmakova. Smatramo da autori Matković i Mijatović nisu verodostojno preneli ni valjano interpretirali pojedine naše stavove, naročito u segmentu alternativnih pristupa procenivanju poreske pravičnosti. Takođe, autori nisu odgovorili na neke od naših ključnih primedbi. Kako debata o adekvatnoj strukturi poreskog sistema predstavlja važnu ekonomsku i društvenu temu, zainteresovane čitaoce upućujemo na tekstove koji hronološki prate razvoj naših suprotstavljenih stavova – našu studiju *Poreska politika u Srbiji – pogled unapred* i osporavanje predloga sadržanih u Studiji u članku Boška Mijatovića „Kontra i rekontra“ (NIN, 22.04.2010) i u rubrici „Šta da se radi“ u Politici, zatim članak Gordane Matković i Boška Mijatovića „The effects of proposed Tax changes on Poverty Vulnerable Groups in Serbia“ i naše osporavanje njihovih rezultata u članku „Distributivni i makroekonomske efekti poreske reforme“, a potom i ovaj tekst.

Milojko Arsić i Nikola Altiparmakov

POREZI NA POTROŠNJU SU REGRESIVNI

Gordana Matković¹, Boško Mijatović²

(1) U ovom tekstu želimo da odgovorimo Milojku Arsiću i Nikoli Altiparmakovu (2011) na kritiku našeg teksta „The Effects of Proposed Tax Changes on Poverty and Vulnerable Groups in Serbia“ (2011). Taj naš tekst je dopuna i komentar njihove studije *Poreska politika u Srbiji – pogled unapred* (2010) u kojoj su se založili za reformu poreskog sistema tako da se, pri jednakom ukupnom prihodu, smanji oporezivanje zarada, a poveća opterećenje potrošnje, odnosno PDV, što bi, po njihovom mišljenju, donelo ubrzanje privrednog rasta. U našem tekstu bavili smo se kvantitativnom ocenom kratkoročnih socijalnih efekata tog predloga, uz pomoć našeg CLDS mikrosimulacionog modela, i našli da bi u kratkom roku reforma imala negativne socijalne efekte: dovela bi do smanjenja potrošnje stanovništva i povećanja stope siromaštva.

(2) Tačno je da su prihodi od PDV-a u našem modelu manji nego u stvarnosti. Ali razlika je manja nego što navode komentatori, pošto mi modeliramo prihode od PDV-a naplaćene samo na ličnu potrošnju stanovništva (koja nas ovde isključivo interesuje), a ne i na druge oblike potrošnje na koje se plaća PDV. Zatim, preostali manjak prihoda od PDV-a nije posledica greške u modelu, već činjenice da Anketna o životnom standardu daje manju potrošnju nego statistika BDP-a, što je svetski fenomen sa sličnim anketama. Oni koji se ozbiljno bave modeliranjem znaju da savršena statistička baza ne postoji i da su neke slabosti neizbežne. Stoga se mikrosimulacioni modeli sa takvim manjkavostima i dalje široko koriste u svetu. I vodeći model iz ove klase EUROMOD ima znatan manjak prihoda od PDV-a, a njegovi autori kažu: EUROMOD „za date stope PDV-a simulira za većinu zemalja 70 do 85% prihoda od PDV-a za svaku zemlju. Ali, za Irsku i Holandiju ta stopa pada ispod 70%, a za Belgiju ispod 60%“ (O’Donoghue i drugi, 2004, str. 9), što im ne smeta da rade analizu regresivnosti posrednih poreza u ovim zemljama i da Arsić i Altiparmakov navode taj njihov rad u pozitivnom smislu.

Slično tome, komentatori navode da u modelu postoji greška kod ocene prihoda od poreza na zarade u simulaciji efekata poreske reforme, tj. da je naša ocena od 158,4 milijarde previsoka i da bi trebalo da bude 128,6 milijardi dinara. Budući da argumentacija komentatora poseduje izvesnu uverljivost, nama je žao što nismo u stanju da bliže ispitamo postupak simulacije našeg modela, a iz tehničkih razloga (simulacije su rađene pre dve godine u drugoj firmi). Ipak, greška, čak i ukoliko postoji, nije velika na agregatnom nivou: ona predstavlja 8,1% od procenjenih prihoda od poreza i doprinosa na zarade posle poreske reforme.

Što je najvažnije, uklanjanje eventualne greške dovelo bi do **pojačanja** u tekstu navedenih negativnih efekata na životni standard i siromaštvo. Naime, kako je pomenuto povećanje prihoda od poreza na zarade delimično kompenzovalo pad prihoda od doprinosa na zarade, to bi manji nivo prihoda od poreza posle korekcije za eventualnu grešku doveo do smanjenja ukupnog prihoda od poreza i doprinosa na zarade u odnosu na procenjeni i do povećanja potrebnih stopa PDV-a i prihoda od PDV-a za isti iznos radi kompenzacije. Drugim rečima, niža procena prihoda od poreza na zarade dovela bi do ekvivalentnog povećanja PDV-a, što bi samo pojačalo kritiku predloga poreske reforme sa socijalnog stanovišta.

¹ FEFA, Beograd; CLDS, Beograd

² CLDS, Beograd

(3) Nije tačna tvrdnja Arsića i Altiparmakova da bi trebalo isključiti penzionere iz kruga gubitnika stoga što će oni biti kompenzovani kroz indeksaciju penzija za porast cena (kao rezultat povećanja PDV-a). Uzimanjem u obzir indeksacije penzija (koja nije ni postojala u 2009. godini, na koju se odnosi naša analiza) narušilo bi se fundamentalno metodološko načelo njihovog predloga, a to je načelo prihodne neutralnosti poreske reforme. Ukoliko se obezbedi da posle reforme poreski prihodi budu jednaki kao pre reforme, ali se iz budžeta uzme dodatni novac za uvećanje penzija, onda se ukida poreska neutralnost i uvodi deficitno finansiranje poreske reforme. A to metodološki ne bi bilo korektno, jer bi uz dodatno deficitno finansiranje efekti svake reforme mogli biti pozitivni. Jedini korektan izlaz bi tada bilo uklanjanje novog deficita putem novog povećanja stopa i prihoda od PDV-a, što bi dodatno pogoršalo poziciju stanovništva.

(4) Potpuno je netačna tvrdnja komentatora da nije validna naša konstatacija iz teorijskog odeljka da su porezi na potrošnju „najčešće regresivni”, a stoga, po njihovom mišljenju, što je taj stav iz svetske literature zasnovan na pogrešnom metodu ocene regresivnosti (na osnovu godišnjeg dohotka, a ne godišnje potrošnje).

Teorijski aspekt je odavno poznat: nema sumnje da bi regresivnost trebalo meriti prema dohotku, kako je definiše cela fiskalna teorija. Na primer, Joseph Stiglitz (2000, str. 159) u udžbeniku koji se koristi na Ekonomskom fakultetu u Beogradu kaže: „Progresivan je onaj poreski sistem u kome poreska davanja rastu više nego proporcionalno sa dohotkom; regresivan poreski sistem je onaj u kome ona rastu manje nego proporcionalno”. No, pitanje je koji dohodak?. Teorijski je bolji životni/permanentni dohodak nego godišnji, ali mu je problem što ga je praktično nemoguće empirijski proceniti za različite pojedince. Stoga se obično upotrebljava godišnji dohodak kao zamena za životni. Moguće je za zamenu životnog dohotka odabrati i (godišnju) potrošnju, ali to rešenje ima svojih vidljivih slabosti (Warren, 2008, str. 64), posebno za Srbiju pošto pretpostavlja intertemporalnu optimizaciju potrošnje, uz odlično tržište kapitala,³ koje ovde teško da postoji. Korišćenje potrošnje u potpunosti isključuje štednju iz analize, što veštački smanjuje ocenu regresivnosti budući da bogatiji slojevi imaju višu stopu štednje i nižu stopu potrošnje nego siromašniji. Tako se dobijaju nekorektni rezultati. Drugim rečima, meriti regresivnost preko potrošnje je besmisleno ukoliko se ne pretpostavi da je ona dobar proksi za dohodak tokom celog života. Pošto je neobično teško poverovati da u Srbiji većina stanovništva ujednačuje svoju potrošnju tokom životnog veka kroz kreditne mehanizme (intertemporalna optimizacija potrošnje), to je ova pretpostavka „previše herojska” za naš ukus. Iz tog razloga mislimo da je ocena komentatora o PDV-u u Srbiji, prezentovna u tabeli L3-2, nekorektna jer je potpuno isključila štednju domaćinstava iz obračuna permanentnog dohotka i stoga našla da je PDV blago progresivan.

Tačno je suprotno od onoga što tvrde komentatori: kako kaže Neil Warren (2008, str. 25 i 57) u detaljnom pregledu ovog područja, „najveći broj studija o incidenci poreza na potrošnju nastavlja da se fokusira na kratkoročni pristup orijentisan na godišnji poreski teret u odnosu na godišnji dohodak” i da one „jasno indiciraju da porezi na potrošnju imaju regresivni uticaj na raspodelu” dohotka. Znači, naša konstatacija da su porezi na potrošnju „najčešće regresivni” predstavlja opšte mesto u svetskoj literaturi.

(5) Vrlo smo razočarani načinom na koji Arsić i Altiparmakov u svojim navodima iskrivljavaju i naš tekst i stavove iz svetske literature radi postizanja polemičkih efekata. Videli smo u prethodnoj tački jedan primer, a dodaćemo, radi opravdanja ove naše ocene, još neke. Neobično je što komentatori u prilog svoje teze pominju literaturu, doduše bez citiranja, kao da ona podržava isključivo upotrebu potrošnje u oceni regresivnosti. No, to jednostavno nije tačno, što ćemo pokazati sa dva teksta koja sami navode. Decoster i drugi (2010, str. 326) kažu za neke zemlje EU: „Indirektni porezi su regresivni u odnosu na raspoloživi dohodak i proporcionalni ili progresivni u odnosu na ukupne rashode”. O’Donoghue i drugi (2004, str. 21) mere regresivnost isključivo u odnosu na dohodak i kažu: „Našli smo da su prosečni porezi regresivni u zemljama koje su razmatrane u ovoj studiji. Mada je PDV kao procenat ukupnih rashoda malo porastao u većini zemalja sa rastom dohotka (zbog toga što siromašnija domaćinstva troše dobra sa nižim stopama PDV-a), procenat PDV-a u dohotku je generalno opadao sa rastom dohotka stoga što siromašnija domaćinstva manje štede i čak podižu štednju”. Kako se vidi, tu se uopšte ne odbacuje dohodak kao merilo, već, naprotiv, redovno se koristi.

Što je gore, komentatori našu rečenicu o „najčešćoj regresivnosti” predstavljaju čitaocima kao da smo je napisali o stanju u Srbiji, što je netačno budući da se nalazi u teorijskom odeljku, posvećenom pregledu svetske literature. Mi se čak regresivnošću (redistributivnim efektima) posrednih poreza u Srbiji ne bavimo, već analiziramo samo promene u životnom standardu i siromaštvu.

³ A kako bi se kroz uzimanje zajmova u mlađim i starim godinama i štednju u srednjim godinama obezbedila ravnomerna potrošnja tokom celog života. Za probleme videti bliže G. Mankiw (2002, poglavlje 16).

Slično tome, komentatori su našu rečenicu iz pregleda literature da će “smanjenje poreza na dohodak koristiti imućnijim slojevima koji su bili više opterećeni ranijom progresijom poreza” prebacili u Srbiju i rekli da „nije utemeljena u činjeničkom stanju Srbije”. Prvo, iz našeg teksta je očigledno da govorimo o ekonomskoj nauci u celini, a ne o Srbiji. Drugo, ne vidimo odakle zaključak da u Srbiji ta rečenica ne važi, pošto je makar porez na zarade progresivan, a ne postoji nijedna druga komponenta poreza na dohodak koja bi bila degresivna i učinila da porez na dohodak u celini ne bude progresivan; naravno, pitanje karaktera celog poreza na dohodak je empirijsko, budući da neke njegove komponente ne zavise od visine tekućeg dohotka (prihodi od kapitala i autorskih prava, kapitalni dobiti itd.), ali nismo primetili da su komentatori uopšte argumentovali, još manje uverljivo, tu ocenu o neutemeljenosti.

I na drugim mestima je neobičan način korišćenja svetske literature od strane komentatora. Navode one stavove koji im odgovaraju, a pozivaju se na navodne srpske specifičnosti kada im ne odgovaraju (regresivnost, stabilizacioni efekti); nama prebacuju što ne citiramo onako kako bi njima odgovaralo (studija EU, o ponašanju trgovaca u nekim zemljama, mada ni sami nisu ni citirali ni referencirali te slučajeve) i slično.

(6) Neopravdana je primedba komentatora na račun našeg mišljenja da bi „smanjenje potrošnje stanovništva verovatno dovelo do smanjenja ekonomske aktivnosti zbog smanjenja tražnje stanovništva i agregatne tražnje”. Nama nije blisko njihovo tvrdo uverenje da bi ovo smanjenje tražnje stanovništva automatski bilo nadoknađeno povećanjem investicija i izvoza, budući da se ono u potpunosti oslanja na neoklasični model opšte ravnoteže, za koji ne verujemo da je relevantan opis ekonomskog sistema današnje Srbije, posebno stoga što je srpska ekonomija trenutno u dubokoj krizi. U kriznim vremenima, što je očigledno, manjka tražnje može biti, a deo dohotka može ostati neutrošen u finansijskim rezervama stanovništva, firmi ili banaka. Ili, privremeno uvećani profiti preduzeća mogu biti podeljeni kroz dividende, repatrirani u inostranstvo ili potrošeni na uvoz tako da ne podstaknu tražnju za domaćom robom. Drugim rečima, kao što je u Srbiji kriza nastupila usled pada tražnje, tako i novi pad tražnje stanovništva izazvan povećanjem PDV-a ne mora biti kompenzovan rastom neke druge komponente ukupne tražnje za domaćom robom, već može dodatno produbiti krizu.

U svom tekstu posvećenom socijalnim efektima eventualne poreske reforme nismo se bliže bavili njenim ekonomskim aspektom, već smo suštinski zadržali stav prirodnog skepticizma prema predlozima iz studije Arsić i dr. (2010) pošto nisu ni razrađeni ni potkrepljeni ozbiljnim argumentima – ni empirijskim, ni verbanlo ekonomskim. Elementarna ekonomska logika i par selektivno izabranih fusnota nisu dovoljni kao temelj ozbiljne poreske reforme.

(7) Ovim smo odgovorili na sve suštinske primedbe Arsića i Altiparmakova i zaključujemo polemiku, makar sa naše strane. Razlog tome je što verujemo da je rasprava ušla, kako bi rekao Ljubomir Madžar, u zonu duboko opadajućih prinosa, a posle diskusija koje smo sa gospodom Arsićem i Altiparmakovim već imali na istu temu na jednoj konferenciji, u novinama, u široko distribuiranim internet porukama i sada u *Kvartalnom monitoru*. Sapienti sat.

Literatura

- Arsić, M. i dr. (2010), *Poreska politika u Srbiji – pogled unapred*, FREN
- Arsić, M. i N. Altiparmakov (2011), „*Distributivni i makroekonomski efekti poreske reforme*“, *Kvartalni monitor*, br.25–26, april–septembar 2011.
- Decoster, A., Loughrey, J., O’Donoghue, C. i Verwerft, D. (2010), „How Regressive are Indirect Taxes? A Microsimulation Analysis of Five European Countries”, *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 29, No. 2.
- Mankiw, G. (2002), *Macroeconomics*, 5th edition, Worth Publishers
- Matković, G. i B. Mijatović (2011), „The Effects of Proposed Tax Changes on Poverty and Vulnerable Groups in Serbia” *The Economic Annals*, Vol. 56, No. 190
- O’Donoghue, C, M. Baldini, i D. Maltovani (2004), *Modeling the Redistributive Impact of Indirect taxes in Europe: An Application of EUROMOD*, EUROMOD Working Paper EM7/01, University of Cambridge, UK
- Stiglitz, J. (2000), *Economics of the Public Sector*, Third Edition, W.W. Norton
- Warren, N. (2008), „A Review of Studies on the Distributional Impact of Consumption Taxes in OECD Countries”, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 64, OECD, str. 24